

Bygninger, og man nyder Vilh. Andersens fornemme Tekst, der indeholder mange morsomme Oplysninger og overraskende parentetiske Bemærkninger. Der er ikke Tvivl om, at Forfatteren virkelig har oplevet Sjælland. Utvivlsomt vil Fremtidens Geografer her kunne hente lidt af den Inspiration, som den geografiske Litteratur saa ofte savner, og netop i Aar, da Danskerne ved Tidernes Ugunst er blevet henvist til at rejse i eget Land i Stedet for at fare ud til de fjerneste Dele af Europa, har en Bog som Vilh. Andersens Hyldest til Sjælland en Mission.

Niels Nielsen.

V. Milthers: Beskrivelse til Geologisk Kort over Danmark.

Kortbladet Brande. Med Bidrag af Knud Jessen. 162 S. (18×26 cm), 31 Fig., 3 Kort, med fransk Resumé. Danmarks Geologiske Undersøgelse I. R. Nr. 18. C. A. Reitzel, København, 1940. Pris: 6 Kr.

Allerede gennem Arbejder af N. V. Ussing og P. Harder fik man i Begyndelsen af dette Aarhundrede en Redegørelse for de kvartærgeologiske Forhold i Jylland, som fastslog Hovedpunkterne af den endnu gældende Opfattelse, hvis vigtigste Led er Tilstedeværelsen af en midtjysk Hovedopholdslinje for Isranden under sidste Nedisning og en noget senere Opholdslinje i Østjylland, den saakaldte Harderske Israndslinje. Omtrent samtidig undersøgte N. Hartz de tertiære Lag og samlede den daværende Viden om disse samt Vidnesbyrdene om interglaciale Tilstande i Værket: „Bidrag til Danmarks tertiære og diluviale Flora“ (Danmarks Geologiske Undersøgelse, II. Række Nr. 20).

V. Milthers har gennem en lang Aarrække arbejdet i Midtjylland, og den her omtalte Kortbladsbeskrivelse giver da ogsaa sammen med den tilsvarende Beskrivelse af Kortbladet Bække meget betydningsfulde Bidrag til Kundskaben om denne Landsdels Geologi og Geografi. Det er umuligt i en Anmeldelse som denne at fremdrage mere end en ringe Brøkdel af det her meddelte rige Stof, som i Virkeligheden rækker langt ud over en Kortbladbeskrivelses beskedne Rammer. I Virkeligheden maa dette Værk betragtes som et Nøglearbejde til Forstaaelsen af centrale Spørgsmaal vedrørende Jyllands Geologi.

I Behandlingen af Tertiæret bemærker man først og fremmest den store Forøgelse, vor Viden om de brunkulførende nedre miocæne Lag har faaet gennem de systematiske Undersøgelser i Aarene efter 1920. Herigennem har man tillige faaet Klarhed over den tertiære Overflades Højdeforhold, der afbildes i et særligt

Kort, visende Højdekurver med 10 m's *Æquidistance*. I Kortbladets sydøstlige Hjørne i Egnen Syd og Sydøst for Tyregod ligger den tertiære Overflade i Højden 70 m over Havet. Ogsaa i Bladets nordvestlige Hjørne Sydvest for Herning gaar Tertiæret ret højt, nemlig over 60 m. I det mellemliggende Omraade skraaner den tertiære Overflade mod Sydvest fra ca. 60 m til ca. 10 m over Havet. Man kunde spørge, om denne Overflades Skraahed er et kvartært Erosionsfænomen eller, om den muligvis er ældre. Milthers antager, at det sidste er Tilfældet, og at det er den tertiære Overflades oprindelige Hældningsforhold, der i Hovedtrækkene har betinget Hedesletternes Faldretning og Forløb.

Arbejdets Tyngdepunkt ligger i Behandlingen af de kvartære Aflejringer, og paa dette Felt bringer Kortbladsbeskrivelsen den endelige Dokumentation af en Række vigtige Spørgsmaal, hvoraf nogle tidligere er blevet behandlet i foreløbige Meddelelser. Hvad angaar Redegørelsen for de interglaciale Aflejringer har man allerede tidligere haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med den nyere Forsknings Resultater gennem det store Arbejde af Knud Jessen og V. Milthers: "Studies of interglacial fresh-water deposits", Danmarks Geologiske Undersøgelse II. Række, Nr. 48, 1928.

Blandt de væsentlige glaciologiske Resultater bør fremhæves: Paavisningen af, at Hedesletterne hørende til Arnborg-Fladen, eller som Dalgas kaldte den, Brande-Paarup-Fladen, saa at sige bestaar af to Generationer, idet en Del af Fladen er opstaaet under næstsidste Nedisning, medens de yngste Dele har faaet deres endelige Udformning under sidste Nedisning.

Et vigtigt Moment i Studierne af Hedesletternes Alder er Tolkningen af Søbysøs Bassin Sydvest for Kølkjær Station. Milthers mener, at dette Søbækken allerede er dannet ved Slutningen af næstsidste Nedisning. Desværre er den paatænkte Undersøgelse af Søens Bundaflejringer endnu ikke blevet gennemført, og man har altsaa endnu ikke andre Beviser for en saadan Antagelse end de af Milthers anførte morfologiske Iagttagelser. En pollen-analytisk Behandling af Søbunden maa derfor imødeses med den allerstørste Interesse.

Endvidere maa Opmærksomheden henledes paa den meget skarp-sindige og vistnok ubestridelige Paavisning af, at Isdækket under sidste Nedisning har skudt sig frem langt ud over Hovedtilstandslinjen. Alene Tunneldalene i Kortbladets midterste Del viser dette, men desuden har en Analyse af Ledeblokke og en detailleret Terrainanalyse godtgjort, at Isen er gaaet frem til en Linje langs Ryggen af Ullerup Bakkeø Vest om Brande og Øst om Nørlund.

Ogsaa Egnen omkring Engesvang og Bording har en kortere Tid været isdækket, og den Mulighed antydes, at Isen endog har dækket hele Karupfladen helt frem til den østlige Rand af Skovbjerg Bakkeø.

De interglaciale og postglaciale Aflejninger er behandlede af Knud Jessen, og der er i denne Forbindelse navnlig Grund til at gøre opmærksom paa Undersøgelsen af Sandflugten i disse Egne. Det synes godtgjort, at Sandflugtomraaderne allerede er grundlagt i sen-glacial Tid, men bortset fra en mindre væsentlig Sandflugt i tidlig postglacial Tid, synes næsten hele Perioden indtil tidlig Jernalder at have været fri for denne Plage. Først lige efter Bøgens Indvandring optræder Sandflugten paa ny. Aarsagen hertil er rimeligvis ret kompliceret, men Processens Hovedpunkt synes at være, at Kulturpaavirkningen, d. v. s. Menneskenes Skovrydning, har skabt Muligheder for en Fornyelse af Sandflugten.

Blandt de tre ledsagende Kort er der Grund til særlig at nævne det glacial-morfologiske Kort, som giver en udmærket klar og anskuelig Oversigt over Egnens morfologiske Hovedelementer: Bakkeøerne, Glaciallandskaber fra de fire Afsmeltningstrin under sidste Nedisning, de to Generationer af Hedesletter og de unge, delvis sen-glaciale Dale i Hedesletternes yngste Afdeling.

Gennem det her forelagte Materiale har dansk Geografi og Geologi faaet tilført meget nyt Stof og talrige nye og idégivende Synspunkter, og man kan roligt anbefale enhver, som interesserer sig for Danmarks Natur, at læse Kortbladsbeskrivelsen til Brande-Bladet. Det vil simpelt hen være en Nødvendighed for enhver, som beskæftiger sig med Studiet af dansk Kvartær, idet der næppe siden Ussings Dage er fremkommet noget Arbejde, som i tilsvarende Grad udvider vor Viden om den danske Overflades Tilblivelse.

Niels Nielsen.

Vore Fortidsminder. Arkæologiske Kort over: 1. Viborg-Egnen. 2. Silkeborg og Omegn og 3. Hjørring og Frederikshavn. 1. og 2. i Maalestok 1:100,000, 3. i 1:40,000. Udgivet af Geodætisk Institut og Nationalmuseet 1938—39. Pris pr. Stk. 2 Kr.

Under Udarbejdelsen af disse nye Kortblade i Rækken: Vore Fortidsminder har man i det væsentlige fulgt de ved ældre Blade angivne Principper; dog indtager Silkeborg Bladet en Særstilling saavel i Maalestok som i Udførelse. Oldtidsminder og historiske Mindesmærker, især saadanne, som i særlig Grad er iøjnefaldende eller videnskabeligt betydningsfulde, er anførte med henholdsvis